

૪૨૩

મત્તરી નાટકનાં ગાયનો.

“મોરખી આર્ય સુખોધ” નાટક મંડળીને માટે.

ખનાવનાર.

વાધજી આશારામ—ઓઝા.

મોરખીના રહીશ અંથકર્તા.

◆◆◆◆◆
(આવૃત્તિ થી.)
◆◆◆◆◆

(અંથ સ્વામીત્વના સર્વ હક કર્તાએ સ્વાધિન રાખ્યા છે.)
કર્તાની રજાસિવાય કોઈએ છપાવવું કે ભજવવું નહીં.

અમદાવાદ.

ખીને કાંટે યુનિયન પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ.

સંવત ૧૯૪૬—સને ૧૯૯૦.

કોંમત ૨ આના.

૪૨૩૨

ભર્તૃહરી નાટકનાં ગાયનો.

ધૃશ્વરસ્તુતિ.

રાગ કલ્યાણ.

શ્રી જગતપતિ, પ્રભુ આપ સન્મતી, ભર્ત ભૂમિ બ્રાત માટે
કીધી આ કૃતિ.—ટેક.

શૂર પૂર નેક ટેક નીતી પ્રીતી ન્યાય,
સ્વદેશાભિમાન એના બાળોમાં પ્રગટાય; શ્રી૦
ધીર વીર સંખી સુખી રૈયત ને રાય,
કળા ને કૌશલ્ય પાછાં હતાં તેવાં થાય; શ્રી૦
આર્ય સુભાધ હીતનો બોધ દેછે દેશ વિદેશ,
પ્રાચીનને અર્વાચીન ખેલો બજવે ધારી વેશ; શ્રી૦
વીર કશ્ણા ને શૃંગારનો દેતી ચીતાર,
બાધઓ અહણુ કરશે જોમાં રચી તમારી સાર; શ્રી૦
ગુણના આહક દેશી મીત્રને વિનવે પ્રીતી પુર,
માફ કરી આ મનમાં લેશે, દોશ કરીને દુર; શ્રી૦

રાગ ખરવાનો જલ્લો.

ભરથરી ખેલ ચાલો, આજરે બળવીએ;—ટેક
નારી દુરગુણ નખ શીખ, દરશાવિએ;
બોદ્ધ સારો આપી એક, ફરજ બળવીએ; ભરથરી.
પ્રીત કરી નારી પ્રેમે, કુલી ન ફસાઇએ,

સાહસીક કામ કરી, સુખ ન ગુમાઈએ,
અવીચારે કામ કરી, અતી પસતાઈએ; બરથરી.

નદી— (માધુખન રયામ.) એરાહ.

દીધી બક્ષીશ નરને નારી ચમત્કારી રે,
નારી ચમત્કારી રે, સતીછે પ્રાણ પ્યારીરે—દીધી. ટેક.
કમલ નયની મુખ અમૃત બાપી,
બાળા સંસાર પુરૂષનો દે સુધારી રે— દીધી.
જેરે કુસંગે કામની બગડી,
આ અવતાર ગયાજ જાણો હારી રે— દીધી.
પુરણ બાગ્યોદય હશે જે પુરૂષનો,
તેનું ધરખાર શોભાવે સતી સારી રે— દીધી.

રૂપીઓ— રાગ.

(નાય કેસે ગજકો બંધ છોડાયો. એ રાગ.)
આરતી તારી ઉચરીએ, નિરંજન આરતી તારી.

ઉચરીએ—ટેક.

સરવ વ્યાપક તુજ ચેતન શક્તિ, વર્ણન શું તેનું કરીએ,
શુદ્ધ હૃદયથી જોરે આરાધીએ, તો બવસાગર તરીએ; ની.
ગોગ યગન સમાધી ધરી ધ્યાને, લક્ષ વિશે નવ ડરીએ,
અકળગતી પરાપાર પિતૃ તારી, વાણીથી શુરે વિસ્તરીએ. ની.
રચના યથાયોગ્ય આરે જગતની, મહીમા તારો ઉર ધરીએ;
દોન વચન પ્રભુ અખ્ય સ્વીકારો, કાન્યે કથન શું કરીએ; ની.
પીંગળા—(કેટલુંક બાષણ થયા પછી દાસીને કહે છે.)

ગજલ.

(ઇંદ્રિ સલામાં ગવાતી ઢખની.)

નારીના કટાક્ષ પાસે પુરૂષ છે ગુલામ,
હાવ ભાવને કરીને, હરીયે પુરૂષ હામ;
આ બકુટીનો વિલાસ, આરે મંદ દાશ્ય,
મધુર વચન મંદ ગતી, નાખે પુરૂષ પાસ;
રણુને વિશે બાણ કાઢી, નર નિવારે શુર,
આ કટાક્ષ બાણ દાસી, પાડે યોધ પૂર.

આર્યા.

સુણ દાસી મુજ ખારી, આવે જ્યારે મહેલ નૃપ મારે;
પ્રપંચ એવો કરવો, જાણે હું છું પતિવ્રતા ભારે.
દાસી—(કેટલુંક બાપણુ સામ સામું થયા પછી),

ગજલ.

(ઉપરની ઢખની.)

બાઈ આપનું શરીર તરણુ વચનો બાગ;
યોવનમાં વેલી સર્વ, કુલીછે અથાગ;
અંગછે સુવર્ણ રંગ નેત્ર મોહ બાણ;
કમલ મુખ ચંદ્ર પ્રભા, શું કરે વખાણ;
કામ દેવની પ્રીયા જે, નામ છે રતી;
તેહથી અધીક રૂપ, ધારે મુજ મતી;
ચામ આપ ચાલો, ત્યારે હંસની ગતી;
આપ જેવી પ્રીયા દીસે, બાગ્ય ભુપતિ.

(ત્યાર બાદ ભર્તૃહરી પ્રવેશ કરેછે અને બેઠા પછી તે-
ના પ્રતે પીંગલા બોલે છે.)

પીંગલા—રાગ (શીઠ અક્રાયા બેની)

સદા રહો પાસ પીયુ, સદા રહો પાસ;
 નયનના વિલાસી મારા સદા રહો પાસ. ટેક.
 સભા વિશે જ્ઞાઓ પીયુ, મુકી આ અવાસ;
 ખાન પાન તજી બેસું, રહી હું ઉદાસ. સદા.
 પુરપનો વેશ કરી, રહું હું હજુર;
 કહોતો એ કંઈ પણ, રીતીથી દુર. સદા.
 એક તન વિશે બેહુ, તન જો સમાય;
 તુરત તે કંઈ સ્વામી, પણ એ ન થાય. સદા.
 ચંદ્રને ચંદ્રાર સંગ, દીપને પતંભ;
 મયુરનો ધન સંગ, પ્રીતી તણો રંગ. સદા.
 હવે જો વિશેષ પીયુ, રે'શો હૃંથી દૂર;
 નકી પ્રાણુ લાગું મારો, જાણો નૃપ ઉર. સદા.

ભર્તૃહરી— રાગ સીંયાનો કનરો.

તારણી તુજથી નથીરે જુદાઈ, શશી વદની સુખ પામું
 હું આંહી. તારણી. ટેક.
 વદન મનોહર, તારું લગીના, સૌરભ અંગ જધન સુ-
 ખદાઈ; શશી વદની.
 બ્રકુટી વિક્રમ સ્મિત અતી વિભ્રમ, નિરખી પ્રીયા ભુલું
 સરવેરે કાંઈ; શશી વદની.
 તીનસો સાઠ લાગી તુજનેરે ચાહું, તુજ વણ મુજ
 ક્ષણ કલ્પ સમજાઈ; શશી વદની.
 સારંગ.

પીયુ કરનાં મોજ વિલાસ, બદન અલગ જખ કરત જુદાઈ

લાઈ, તન મન સખ દુખદાઈ. પીયુ ટેક.

તુમ જળ જાતે સભામેં છાંડકર, તલપ તલપ જીવજાતખિરહસેં
પ્રેમ પીછાનો ચતુર તપ મેરે (૨) તુમ ખીન નરવર મેં
હું સદા ઉદાસ. પીયુ.

ભર્તૃહરી—(સ્વગત)

રાગ ખરવાની ડુમરી.

જનમ્યો જગમાં તે વૃથા જનમ્યો,
જેને કામ સૃંગાર પીછાન નહીં. જનમ્યો. ટેક.
મૃગનયની નીતાંબન સ્પર્શ કર્યો,
કદી આયુષ સર્વ અસાર થઈ; જનમ્યો.
જો સુખ નાર વિલાસ વિશે રહ્યું,
તે સુખ અન્ય વિશેજ નહીં. જનમ્યો.

રાગ ઝીઝોટી.

પ્રીયાકા સમાગમ સત્રસેં હે પ્યારા, ટેક.
રતીકે શ્રમસેં પરચેત ખીંદુ, માનો શોભત હેતારા;
ભારી નીતાંબ પરી ઉર ઉપર અંગે અંદનકી ગારા, પ્રીયાં

ભરથરી—

એક નારી જગતમાં પ્યારી, કમલ વદની પ્રીય
અંપક વરણી. નારી. ટેક.
કમર પાતળી ચરણ ઉપડતાં, સ્તનો ભારે લચકાતી;
કુમ કુમ કદમી ગૌર નવાઢા, મંદ ગમની શ્રમ ખાતી. એક.
રમજુમ ફરતી હસતી રંભા, અંગ મરોડ ખતાવે,
રાજમેહલને વિનાયે પ્રમદા, કહો કોણ શોભાવે. એક.

પોંગલા—(દાસી પ્રત્યે)

ગજલ.

ઈંદ્રસભામાં ગવાતી ઠખનો.

ન સખી તું વેગે વેલી, લાવ અશ્વપાત્ર;
આવ સઘ થાય મારી, શાંત કામ જવાળ.
મોહ્યું એથી મન માંડે, રાખું તેથી ચારી;
જીવ જહાન માલરો છે, શુભ સખી ખ્યારી.

દાસી —અહલ બાઈ એલ તર્ક, નથી ધરીત આપ;
અતી પવીત્ર આપ સ્વામી, શીદ ધરોછો પાપ.
નીચ સંગ ચારીમાં, ન થાય ફળ સાંડે;
સુત્ર થઇને કરો બાઈ, કાર્ય આ નહાંડે.

પોંગલા—મારી સાથે શુંછે તારો, ધર્મ તું વિચાર;
અશ્વશાળા સઘ શોધી, ખોળી લાવ ચાર.
મુખ મોહોટો એછે પણ, જાણે ભોગ વિલાસ;
એના સમ સુખ કદી, મજે ન સ્વામિ પાસ.

દાસી—પવિત્રતાનો ધર્મ ત્યાગ, કાં કરોછો બાઈ;
દિલ દિધેલ સ્વામિ સાથે, ના રખો જુદાઈ.
જો કદાપિ નૃપતી જાણે, આવું દુષ્ટ કાજ;
કુળ માંડે ખોદી કાઢે, ભૂપ પુન્યરાજ.

રાગ સીંયાને કનરો.

આમ વિચાર વિના શું બે.લે, પ્રીત ધરી દાસી તુજને મે
રાખી; આમ. ટેક.

કપટ તજીને ગુપ્ત જણાવું, મદનની મોજ તુંને મેં બાખી પ્રી.
જેરે વિશેષ બોલીતોતુજને, કરીશબેહાલહું આરોપ નાખી. પ્રી.
દાસી— ગજલ.

(ઇંદ્ર સભામાં ગવાતી ઢબની.)

કોપ શીઘ્ર કરોછો બાધ, આસા શીર ચઢાવું;
મુર્ખ સંગ ચારી કરી, રહેશે તો પસતાવું.
ભર્તૃહરી દેશ પતિ, ગુણી વિધાવંત;
તેવા પ્રાણનાથ તજી, આવી રાખો ખત.

પીંગલા—(કેટલુંક બાપણ થયા પછી દાસી તેડવા જાય
છે ત્યારે.)

રાગ બીહારીની ગજલ.

સુણ સખી જાયછે તું, તેડવાને કાજ;
એમ નહીં આવે ચાર, મુર્ખ શીર તાજ.
બોજનની લાજએ, એ આવશે સતાજ;
માટે એવું કહી એને, લાગ ખીન દાખ.

દાસી—એમાં કેવું નહીં પડેરે, બાઈ મુને કાંધ,
જુગતી સરવ જાણું, સાચી આપ નામ ગાધ.
આટલો મેં વખત કાઢ્યો, આપ કેરી પાસ;
મારી એ પ્રતિતી કેમ, બાઈ નહીં આપ.

દાસી—(અશ્વપાલને તેડવા જાયછે ત્યારે રસ્તામાં વિ-
ચાર કરતી જાયછે.)

રાગ આશાજોડી.

કામછે દુષ્ટ વિકારી, અહા પ્રભુ કામછે દુષ્ટ વિકારી;
 ઇંદ્ર સમાન પતિ અતિ સુંદર, અશ્વપાલથીછે યારી. આહા.
 તણુસો ત્યાગી એકજનેઆહુ, તેનાચિત્તમાંછે જ્વરધીનારી. આ.
 ધીક્યાઈ તુજને ધીક તારી બુદ્ધિ, વિપરીતવાત વિચારી. આ.

(શાંતીરામ રાજને અમરકુળ આપવા આવેછે ત્યારે
 આશીર્વાદ આપતો આવે છે.)

ત્રોટક.

વર માલવ દેશ તણા ભુપતિ,
 સુખ સંપતિ પામી ટળો વિપત્તિ;
 નૃપ રાજ તમારું અખંડીત રે,
 દ્વીજ એટલી આશીશ પંડીત દે.
 શત પૂત્ર અને શત કોટી ધની,
 ચક્રવે નૃપ રાજ રહો અવની;
 પ્રતીપાલન ભૂપ પ્રગ્નનું કરો,
 તમને નિતી ન્યાય સદાય વરો.

ભર્તૃહરી—(રાણીને અમરકુળ આપતી વખતે)

રાગ ઝીઝોટી જંગલો.

(પત્નીયાં મેં કેસે તો ભરું, છોટી નણુંદીયાં એ ચાલ.)
 ફળ એક વિપ્રથી મળ્યું, પ્રીયા મોરીરે; ટેક.
 પ્રાશન આનું કર પ્રીતેથી, દુખ તેવ મૃત્યુનું ટળ્યું; પ્રીં
 નર યા નારી આ ફળ ખાતાં, અમરતા પામે એ ખરું. પ્રીં

પીંગલા—

રાગ નટ કેદાર.

પીયુ ફળજ સુંદરે, પ્રાશન આપ કરે પ્રિય મારા. પીયુ. ટેક.
આપ અમર ધધતખતે ખીરાજે, પ્રગ્લહીત પીયુ કરશે;
હું છું નાર અમર શું થાજી, અરજ મારી ઉર ધરશે. પીયુ.

ભર્તૃહરી—

રાગ ગોડી આશા.

લગની તુજથી લાગી, પ્રોયા મારી લગની તુજથી લાગી. ટેક.
તુંને ચક્ષુથી દેખું ત્યાં સુધી, હું'રે જીવું બડભાગી; પ્રીમા.
તારો વિયોગ થયે તુર્ત પામું, ખેદ હું થઈરે અભાગી. પ્રી.
તે માટે તુજને અમર હું ચાહું, રહે સદા મુખ આગી. પ્રી.
પીંગલા—(રાજ ફળ આપીને જાયછે ત્યારે પછી સ્વગત.)

રાગ દેશ.

સાચો મારોછે, જે, શોખી પુરો પ્યારો, તેને ફળ આતો
દેશું. સાચો. ટેક.

અમર થશે છેલ્લે ચારજ મારો, આપશે સુખને વીલાસ. સાચો
એને મળ્યા વણ દિન એક વીતે, ચીત મારું થાયછે ઉદાસ. સાચો.
(પીંગલાના કેહેવાથી ભર્તૃહરી પોતાના બાઈ વિક્રમાદિ-
ત્યને દેશ નિકાલ કરેછે ત્યારે વિક્રમાદિત્ય બોલે છે.)

વિક્રમાદિત્ય—

માલીની છંદ.

નથિ નથિ નથિ સ્વપ્ને, દુષ્ટ સંકલ્પ કીધો;
નથિ નથિ નથિ નીતી, ઉપરે પાય દીધો;
અચરજ અતિ પામું, બધું આ શું કહો છો;

મુજ નિતિ રિતિ જણો, વેમ ક્યાંથી લહો છો;

ગજલ. (ઇંદ્રસભાની હખની.)

(તુંમને મેરી લાસકી મટી ખરાબકી. એ ચાલ.)

એ શું જોલો છો ! વિવેક બ્રાત બરથરી ?

એ શું વદો છો વડીલ, જીભથી કરી !

એ શું કહો છો માતુ, પીંગલાનારે પ્રભુ !

મૂજ વિશે આવી બુદ્ધિ, આરાધો શંભુ !

સમુદ્રે મર્યાદા બ્રાત, હજુ મુકી નથી;

અગનિની શિખારે બ્રાત, અધો ગધ નથી;

સૂર્ય માંહે અધકાર, હજુ થયો નથી.

સિંહણ સુત તણુ ખાવાને, હજુ ગયો નથી;

હંસની ગતીરે, કાગવત્ થઈ નથી;

સંત ચિત્તમાંથી દયા, હજુ ગઈ નથી;

પશ્ચિમ હજુ સૂર્ય ઉદય, થવું નથી થયું !

કાષ્ટ ટેક તોડી જળમાં, નથી ડુબી ગયું !

માતુનો વાત્સલ્ય પ્રેમ, નથી હજુ ઘટ્યો;

આપનો વિચાર આવો, ક્યાંથીરે થયો !

ભર્તૃહરી—

(વિક્રમ પ્રત્યે)

ક્ષત્રી કલંક કેમ લેશેરે—એ રાહ.

વિક્રમ—

શુણ સ્ત્રી જીત બરથરી ભૂપ ઉજેની તારી માં ન રહુંરે.

રાખ ચતુરાઈ રહે હવે ચુપ,

ઉજેની.

હવે માલવાનું અન નહીં ખાઉં;	ઉજેની.
વેગે અરણ્યમાં ચાલ્યો હુંતો જાઉં.	ઉજેની.
ધિક ધિક લપટાણો મતિ મંદ.	ઉજેની.
ફટ ફટ સમજ્યો ન નારી ફંદ.	ઉજેની.
ફર્યો પીંગળાના પાપી પંઝા માંય.	ઉજેની.
વાગે લારે સંભારજે તેનો ધાય.	ઉજેની.
ચાલ્યો જાઉં સાચો ક્ષત્રી ધરી હામ.	ઉજેની.
તારી ઉજેનીમાં ટકવું હરામ.	ઉજેની.

લાવણી.

(અધર્મીય મોખત તોડી બે દરદી દીવાના, એ ચાલ.)
 બરથરી બ્રાતા વિચારીને તમે, કરો હું ઉપર કાપ;
 વણુ અપરાધે, (૨) તમે વહો વચન આરોપ, બરથરી. ટેક.
 છો શિર છત્ર, (૨) નવ લોણુ નીતી ધર્મ;
 બંધુ પત્ની મમ ગાતછે, કેમ કરું અવિહિતજ કર્મ. બરથરી.
 કદુ વચન બાણુ, (૨) શીરપર મુકોમાં કાપ;
 આગળ વાત વિચારતાં બાધ પામશો પશ્ચાતાપ. બરથરી.
 પાંડવમાં ધર્મ, (૨) લક્ષ્મણને જેમ રઘુવીર;
 કનક ભક્તિ તેમ માહરી, નવ જાણો બંધુ કથીર. બરથરી.
 ગણું આપ સેવ, (૨) મુક્તિ દાતા મનમાંય;
 બ્રહ્મરસ ભોગી બ્રહ્મ થઈ, ક્યમ તુચ્છ વિપયને ધાય. બરથરી.
 ગુણસુંદરી— (વારાંગનાને અશ્વપાળ ફળ આપી જાયછે
 સારખાદ ગુણસુંદરી દાસી સાથે વિચાર કરે છે.)

ગુણમુદરી.—

રાગ ખંભાત.

(ડાલેરે જોખન મદમાતી ગુજરીયાં, એ ચાલ.)
 અમરદ્રુણ આવ્યું આ, શું તેનું તો કરવું રે;
 આપણે ખાતુકે આતો, રાજને જઈ ધરવું રે. અમર.ટક.
 આરે અવતારે હુંતો, નાયકા કહાવું રે;
 મુરખે એ આપ્યું મુંતે, અમર શું થાવું રે. અમર.
 નીચ કર્મ આવું સદા, અમર થઈ કરવું રે;
 ભર્તૃહરી ભૂપને એ, જઈને મારે ધરવું રે. અમર.
 (રાજની પાસે અમરદ્રુણ આવેછે ત્યારે તે જોઈને.)

ભર્તૃહરી—(રાણીનું બધું કપટ જણાયા પછી કહેછે.)

(નારાયણ નરસિંહનરોતમ, પુરૂષોત્તમકો ધ્યાન ધરોરે) એ રાગ.
 જે ચપળાને ચીતવું નીશદીન, તે મુજથી ખેદીલ રહેરે. જે.
 ભલે ભામની જાણો સાચી, નથી થતી એ સાચી રે.
 કોડ ઉપાયે કરો યત્ન પણ, કામ પ્રગટતાં કાર્યી રે.
 એકજ કામની ઇચ્છા એને, એકજ મુખની પ્યાસી રે;
 ઝેર હૃદયમાં મુખમાં અમ્રત, જણાશે જુઓ તપાસીરે. જે.
 છે અખળા પણ નરની ધાતક, કઈ નર કરતી ઉદાસીરે.
 ભોળપણે ભૂલો ખવરાવે, નિચ નરક નિવાસીરે. જે ચપળા.

ભર્તૃહરી—

ગજલ.

અયે કમળત પીંગલા તેને બહોત દગા દીયા.
 ભાઈ જેસા ભાઈ મેને દેશ નીકાલ કીયા. અયે કમળમત.
 તેરેપર ઈતિઆર રખા, તે પુરા કીયા.
 જન્મમેરા આજ તેં ખરાખ કર દીયા. અયે કમળત.

કપટ વચન બોલ કહતી, આઓ મેરે પીયા.

જનર કર્મ ગુપ્ત કરતી, ધીક ધીક ત્રીયા. અયે કમજાત

નિદોષ મેરા બંધું, માલવ દેશસે ગયા.

નકોર કઠોર નારી જાત, દીવમેં નહીં દયા. અયે કમજાત

માલીની છંદ.

વચન સરવ સાચાં, વિક્રમા બંધુ તારાં

શ્રવણ યુગલ કાચાં, કામથી બ્રાત મારાં.

વગર સમજ કાઢ્યો, વીર તુંને વિદેશે;

ભરથરી વૃષ ભૂદ્યો, બામનીને ભરોશે.

ભટ્ટહરી—(પોતાના મનમાં પશ્ચાત્તાપ કરેછે.)

રાગ કાલીંગડો.

સ્ત્રીયકું મનવા ધીક ધીક હે,

મેરે બડી ઉસીકે મન દીક હે. સ્ત્રીય. ટેક.

જીને સંગે મેં રાત દીનોકું,

લપટ રહ્યા સો અલીક હે. સ્ત્રીય.

પ્રીયા કીની મેં પીંગણા તુજકું,

દગા દીયાં તુજે ધીક હે. સ્ત્રીય.

રાજ તજ અખ શીવકું રટનાં,

એહી તરત ભવ શીખ હે. સ્ત્રીય.

રાગ ઝીઝોરી.

છોડદે અભિમાન, માન અપતો મનવા મેરા ! છોડી. ટેક.

રાજપાટ સખ જુકે જાનો, ક્યું તુંમ હોત હેરાન,

નારી ખ્યારી નહીં હે તેરી, મત કરના ગુમાન; માન અ.

જુહી પ્રીત જમતકી દેખી, મત જુલે નાદાન;
બાહીર રંગ રૂપકું દેખી, મત હોનાં ગુલતાન; માન અ.
ચલ જંગલમેં બેખ ધરેગે, તજ જગત તોદાન;
જગત સ્વપનસે જગત હોગત, ગુરસે લેનાં જ્ઞાન. માન અ.

(ભર્તૃહરી રાજનો લાગ કરી જંગલમાં જાયછે. ત્યારે પ્રધાન બોલેછે.)

પ્રધાન—

ગજલ.

તુંમ ચલે કફની પેહરકે, હમકુ કીયા કીસકે હવાલે. ટેક.
તુંમ ચલોગે ઈસ બાગુપે, હમ પીવે બીખકે પ્યાલે;
રાજ મત કરના ઐસા, તેરા પ્યાર દીલું સાલે. તુંમ.
તુંમ ખીના એ પ્રજા, સખ હોતહી એ હાલે;
રદન કરતી તુજ પ્રીયા, મત ગલે કફની ડાલે. તુંમ.
બેહાલ કરકે સખકું, પ્યારા અખ બેખ ના લે;
એસે ચલકે છલાંસે, કયું ગલેમે તોક ડાલે. તુંમ.

ભર્તૃહરી—

રાગ સદર.

હમ જાતે જંગલકે ખીચ, જુહી હે રાજકી જંગલ; ટેક.
સાધન આપના છોડકે, ઈધિર મત હોના બે હાલ;
હે લખજાનત ઓરતકું, મત ગુમાના ઉસસે કાલ. હમ.
બેહેતર હે સ્ત્રી દીલસેં, કબી હોવે ઝેરી ખ્યાલ;
અખ રાજ હમ નાંહી કરે, તુમ રાજ અખ સમાલ. હમ.

પીંગલા—

લલીત છંદ.

અરર સ્વામિરે, શું હવે કરું, અતિ નિપીદ મેં કર્મ આચર્યું.
શિયળ ભંગમાં, પાપના ગણ્યું; સુખ અખુટ મેં આપનું હણ્યું.

દિઅર વિક્રમા, નિર્મળા મતિ; તૂજ વિષે થઈ દુષ્ટ હું અતિ.
 મન ગમ્યાં સદા, ભોગવ્યાં સુખો; ક્યમ સહ્યાં હશે રાનનાં દુઃખો.
 સુરજ આશ્રમ્યો, માળવા તણો; ઉચરતા બધે ત્રાણરે જનો.
 થઈ ઉજોનિરે, તું અનાથરે; કકળતો રહ્યો, સર્વ સાથરે.
 દવ ઉઠી મને, બાળી નાખતું, જનુની પૃથવીરે, વા સમાવતું.
 અરર શું કરું, ક્યાં જઈ પડું; મળું સહાય થા, આવી દુઃકડું.
દાસી— **લલિત.**

ધિરજ ધારીને, બાઈ સાવધ; સખળ થઈ કરો, કલેશનો વધ.
 નિર વહ્યા પછી, વ્યર્થ શોચના; નહિ થયું થયું; તે થશેજ ના.
 અતિ પ્રચંડછે જ્વાલ કામની; શિયળવૃતિ ત્યાં, જેવી દામની.
 સુર મુનીશ્વરો જોગીને જતી; શ્રમિત સર્વની, થાય જ્યાં મતી.
 અખળ જતીની, શી વિસાત ત્યાં; રડી રડી કરો, આંખ લાલ કાં.
 નહિ લલાટના, લેખરે મુકે; સમય મૃત્યનો, નિજ ના ચુકે.
 ચતુરછો વિચારી, જીઓ તમે; ફળ કશું હવે, દેહને દમે.
પીંગલા—સામિત્રી શોચનો ત્યાગ કરો હવેરે. એ રાગ.)

શૃંગારમાં ડુબાવિતી, તમેજ મુને;

પીયુને તજવનાર વેરી, અલંકાર શૃંગાર. એ ટેક,

હિરા મોતી જડીત્ર કંકણ દુર જાઓ;

પોખરાજ રત્નહાર અદ્રશ્યજ થાઓ.

પીયુને.

જરિઅન સાડી ચુડામણી બળી જાઓ.

રૂપ દેહીનું બળીને ખાખવત થાઓ.

પીયુને.

અરે કાંપ મૂક્યો મુજ હૃદયમાં કાપ,

અરે બાજીબંધ ઉપજાવ્યો તમે તાપ,

પીયુને.

શ્વેત વસ્ત્ર સાડી દાસી, લાવે તું આ વાર;
 પ્રભુને શરણુ થવું ઉતારી શૃંગાર. પીયુને.
 શીયળ ભંગના પાપ થકી મુને ધશ.
 મુક્ત કરશે દિનાનાથ અરપું એને શીશ. પીયુને.

દાસી—

રાગસદર.

ધારીએ વિમળ મતિ મોક્ષનીરે બાઈ,
 પ્રભુ પ્રેમ પામવાને યાઓરે તૈયાર.
 શુદ્ધ હૃદયથી જોડો પ્રભુ સંગે પ્રીત,
 જોથી ભવ પાર ઉતારશે ખચિત. પ્રભુ પ્રમ.
 જુઓ પાર ઉતરવા બેખ ધર્યો ભુપ,
 મિથ્યા પંચ ભુત શ્રદ્ધિનામ રંગ રૂપ. પ્રભુ પ્રેમ.

ભર્તૃહરિ ગોરખ પાસે બેખ લેવા જાયછે અને ત્યાં જોગીઓ ગાયછે.

જોગીઓ—

લાવણી.

ધરો નિરંજન ધ્યાન, નાથ તૂમ ધરો નિરંજન ધ્યાન. ટેક.
 સદા તુમ બણો બેખકે જ્ઞાન, રટો તુમ ગુરુ મહંદરનામ.નાથ,
 ફકડ તુમ કરો ખુટીયા પાન, સમાધી સુખકીલે નીસાન.નાથ.

ભર્તૃહરિ—(નીચેની લાવણી. બોલતો બોલતો રાણી પાસે આવેછે.

લાવણી.

(સુકરીત કરના હોય સો કરલે કો જણે કમ્મકી. એ ચાલ.)
 દેખા નહીં કધુ સાર જગતમેં દેખા નહીં કધુ સાર;
 મોહ ખીશે મત લપટો યારો, દેખા નહીં કધુ સાર. ટેક.
 આદ્ય ચોકડી રાજ મીલે, પત ત્રજ્જકા નહીં પાર;
 ભોગ ભોગતેં હંદ્ર અપસરા ત્રસી નહીં લગાર;
 ત્રસી નહીં લગાર જગતમેં.

જુહા રંગ રૂપમેં ભુલી, કીડા કરત ગમાર;
રૂપ વીર્ય બલ નાશ હુવા તબ, નહીં હે અપની નાર,
નહી હે અપની નાર જગત; મેં.

ધ્યારી મેરી જાની પીંગલા, હુબ રહા એકતાર;
તોભી કીયા કૃતધી રાની, અશ્વપાલકું યાર;
અશ્વપાલકું યાર; જગતમેં.

અલ્પ બખતકા એહી તમાસા, હુબહે અપરંપાર;
બેશક ઈસકા ત્યાગ કરો તુંમ, ફેર પસતાના યાર;
ફેર પસતાના યાર; જગતમેં.

એહી ભરથરી નાર ભડંસે, ભૂલિ હુવા ખુવાર.
એહી ભેખસેં જગત શીખ દડં, નવ હુઓ સંસાર;
નવ હુઓ સંસાર; જગતમેં.

મૈયા બીક્ષા દેદે.

(ભર્તુહરી ભેખ ધારણ કરી રાણીઓ પાસે બીક્ષા માગવા
જાયછે, તે દરમ્યાનમાં દાસીઓ આવી વિનતિ ગુજરે છે.)

રાગ મરશીયા.

(હાય વોયરે પાનીને ધમકા મચાયા એ રાહ.)

હાય, કેમ આ સહેશે ઉજની રંડાપો. સહેશે ઉજની રંડાપો;
ધણી થઈછે રાગતજી માફ રાખો. (ટેક.)

બાણું લક્ષ માળવાના છો સ્વામી, કામ કોડીલા રૂપે ન ખામી;
ગૌર અંગે ભભૂત શી જામીરે, હાય કેમ આ સહેશે ઉં
એક બાણુ કશા તમારી રૂએ, ચંદ્રકળા ચોધારાં નીર ચુએ;
બાણુ સુખે ન આજ કોઈ સુએરે, હાય કેમ આ સહેશે ઉં

મેહેલ મેહેલે વિલાપ જાયો છે, પવન શોકનો સધળે વાયોછે;
 કળકળતાં બામ્બાને બાઈઓ છેરે, હાય કેમ સહેશે ઉં ૩
 ખાંધે લટકી શી બગવી આ ઝોળી, આવ્યા વસ્ત્ર ક્યાં ગેર ઝબોળી;
 હાય હર્ષડામાં પ્રગટાવી હોળીરે, હાય કેમ આ સહેશે ઉં
 કેતું કમલાક્ષી મુખડું પડયુંછે, ચિત્ત મોટા દુઃખોમાં ચડયુંછે;
 જાણે માનવીનું ઉભું મડુંછેરે, હાય કેમ આ સહેશે ઉં ૫
 નથી વિક્રમભાની કંઈ આશા, કીધા કરમે એવારે તમાશા;
 એણે બીજાં જંગલ ક્યાંઈ વાસ્યાંરે, હાય કેમ આ સહેશે ઉં ૬
 ધણી નોધારાં અમને કરોમાં, આવું અણધાર્યું પગલું બરોમાં;
 જોગી જીવતાં ચિત્તામાં ધરોમાંરે, હાય કેમ આ સહેશે ઉં ૭

પીંગળા—રાજ ગુરની આરાધી રાણી પાસે બિદ્ધા
 માગવા જાયછે ત્યારે રાણી બહારથી અલેક એવો શબ્દ
 સાંભળી રૂદનાલાપથી દાસી પ્રત્યે કહેછે.

રાગ ભોપાલી કલ્યાણ.

અલેખ જગાકે દારે ખડો જોગી. ટેક.

એ સ્વામીન બીન અન્ય ન કોહું, આયો માગન મમ જોગી. અલેક.

પીંગલા— શોરઠની ગજલ.

પીયા દીનનાર પરે જડા, ઐસા જીલ્મ ક્યું પલમેં કરદીયા. ટેક.

જો બદનકે રક્ત લાખયે, વો બદન પરી અળ ખાખરે;

ઈસ ચશ્મસેં મેં કેસે દેખું, ચશ્મ આપને તો ફુટાદીયા. પી.

યહ કફની ધારન દેખકે, મુઝે જલ્ત આતસ દીલમેં;

બેહાલ હોતી હું દેખકે, તુંમને બેખ ધારન ક્યું કીયા. પી.

રાગ ભરથરીનો.

(જનુની જીવોરે ગોપીચંદની એ રાગ.)

ધીક યુવા ધીક મુજને, ધીક કામ વિકારજ;
જેણેરે જીલાલી મુને સલયી, કર્યા નીચ વીચારજ;
બેખરે ઉતારો રાગ ભરથરી.

ક્ષમા કરોરે રાગ રંકછું, નારી અજ્ઞાન જાતજ,
અન્ય વખત આવું નહીં કરું, લાજ્યાં માતને તાતજ;
બેખરે ઉતારો રાગ ભરથરી.

ભરથરી—

દપટ રૂપી રાણી પીંગલા, એ શું ખોલે વચનજ,
રાજરે તજ્યું તુજ કારણે, જે વિચારીને મનજ;
ભીક્ષા દેને મૈયા પીંગલા.

તુરે ખોટી ખોટું રાજ છે, ખોટા સારો સંસારજ,
અલખ જગાવું વને એકલો, જેથી પામું ઉધારજ;
ભીક્ષા દેને મૈયા પીંગલા.

પીંગલા—

રહોતો રાગ રસોઈ રૂં, જમતા જનઓ સ્વામીનાથજ,
ક્ષીરરે નીપજવું ક્ષણ એકમાં, જમીએ આપણ સાથજ;
બેખરે ઉતારો રાગ ભરથરી.

મઠીરે કરાવું રંગ મહોલમાં, રાખું ગુપ્ત અવાસજ,
જેમરે જાણે નહીં જગતમાં, કરશું ભોગ વિનાસજ;
બેખરે ઉતારો રાગ ભરથરી.

ભર્તૃહરી—

મેહલરે તારાને રાણી શું કહે, કેવો ગુપ્ત અવાસજી,
ક્ષારરે ભોજન તારું રાણી શું કહે, નથી બોગની આરાજી;
ભીક્ષા દેને મૈયા પીંગલા.

વાસી જંગલના જોગી અમે, નહીં ગ્રામમાં વાસજી,
વિપત્તી વેણથી અલગો રહું, નહીં નારીનો પાસજી;
ભીક્ષા દેને મૈયા પીંગલા.

પીંગલા—

એ શું બોલોછો રાજ્ય સુલક્ષણા, મારા પ્રાણ આધારજી,
જોગણુ રૂપે સાથે ફરું, નવ તરછોડો નારજી;
ભેખરે ઉતારો રાજ્ય ભરથરી.

ભગવાં જોઈ રાજ્ય ભરથરી, દાવાનળ દીલ થાયજી;
માર્ગ છોડો ન મારા કંઈજી, લાગે દેહમાં લાયજી;
ભેખરે ઉતારો રાજ્ય ભરથરી.

ભર્તૃહરી—

બધુરે શું વદે રાણી પીંગલા, કહે અરે કેટલો ઉચારજી,
બંધુ જોવેરે બંધુ તજ્યો, માર્યો વચનનો મારજી;
હવેરે રાજ્યને રાણી હું શું કહે.

પીંગલા—

અરધ દેહીરે રાજ્ય અમતણી, અરે હવે થઈછે અંગારજી;
કામીરે અંધ પીંગલા પાપણી, મૃતકને મારોમાં મારજી;
ભેખરે ઉતારો રાજ્ય ભરથરી.

વાંકીરે વીધાતા મુંને ભુલવી, લખીયા લેખ તે લલાટજી,
આનુંરે પ્રાયશ્ચીત હવે હું શું કરું, મારગ આપો પૃથ્વીમાતજી;
ભેખરે ઉતારો રાજા ભરથરી.

ભર્તૃહરી—

જાધુરે મારો લધુ વિક્રમ, આદીત વત શુદ્ધ આપજી;
કુકુરે કલક પાપી પીંગલા, તેં મુકાવ્યું અમાપજી,
હવેરે રાજને રાણી હું શું કરું.

પીંગલા—

ત્રણસો નારીરે અન્ય આપતી, માત્રવપતી મહારાજજી,
એકને કારણ એને નવ તજ્જે, પાપી પીંગલાને કાજજી;
ભેખરે ઉતારો રાજા ભરથરી.

ભર્તૃહરી—

મોહ છોડીદે રાણી પીંગલા, પ્રીતે કર સતસંગજી,
સગુરે નથીરે કોઇ કોઈનું, આ સંસાર પતંગજી;
ભીક્ષા દેને મૈયા પીંગલા.
દેતી હુંનો ભીક્ષા દે મુને, નહીકર કરું ગ્રહ ભાગજી;
ગુરજી મારારે રોષે થશે, ચાલી જાય જમાતજી;
ભીક્ષા દેને મૈયા પીંગલા.

રાણી ચંદ્રકળા— ઈંદ્રસભાની ગજલ.

(જક્ષાવો સીતમકું સન્નવારહું; એ રાગ)
રાજજી જંગલમાં, બલે તમે જાઓ;
પ્રથમ મુજને મારીને, સુખીઆરે યાઓ;

લીધો જોગી વેશ, સડામલ દેહ;
 એકાએક અમને, શાને દીધો છેહ;
 શું છે અપરાધ, અમારો કહો;
 વિનારે સખખ, પ્યારા દીલને દહો;
 ગલે નાંખું હાથ, જોગી પ્રાણનાથ;
 અમો છું પતિવ્રતા, તુમારી સંગાથ;
 નહોં ખેશી રહીશું, ચાલીશું સંગ;
 જીવતર અમારું શાને કરોછો ભંગ.

ભર્તૃહરી— છંદ માલીની.

નથી નથી અપરાધી, માર્છ તું નીર્પરાધી,
 શિવ શિવ દુખી થા માં, મોહ વૃત્તિજ બાંધી;
 તજ તજ મુજ આશા, કંથ કેમાં ઉચારી;
 નથી પતિ અહિં તારો, જોગી લે તું વિચારી.
 નફટ અધમ નારી, જાતને માર જીતિ,
 અલખ હુન લગાવું, બાંગ ધારી વિભૂતી;
 જગત સુખની જૂઠી, છેક, છોડી ઉપાધી,
 પરવત વન ગુફામાં, સૂખ લેશું સમાધી.

કમલાક્ષી—

(મેંદી મલકે, મેરા તુર કેસી તે મીનદાયા. એ રાગ.
 અહો પીયુ મારા, યાઓ ન ન્યારા, જગતમાં જઈ. ટેક.
 જાઓ નરેશ, વિધવા વેશ, આ વયમાં દઇ. અહો.
 દીધોતો કાલ, આવુંછું મોલ, હમણાં હુ પ્રિયા.

જોગી સ્વરૂપ, ધારીને બૂપ, આવ્યાછો અહીંયાં. અહો.

શીદ સંતાપો, કાળજી કાપો, પ્રીત ગયા બૂલી.

શૃંગાર છાંડું, તપશ્યા માંડું, જુરી જુરી મરં કુલી, અહો.

કૃશનાકુમારી—

રાગ.

(જશ્વાનો સીતમકો સજવારહું એરાહ)

પિતાજી આ કોપ તમે શો કર્યો,

જોગી વેશ બાપુ, શીદને ધર્યો;

મરી ગઈછે માત, વળી જાઓ તાત,

પિતા ઓથ કાની છે, ઓરમાન માત;

દયા કાંઈ લાવો, આ છોડ પરે,

કપા પાત્ર હુંહું, તમારં ખરે;

લડાવશે લાડ, પછી મુંને કાણુ,

પ્યારી પુત્રી આવો, બા કેશેજ કાણુ;

કુંવારી છું હુંતો, તમારી સુતા,

વરાવી નથી કીધાં, ભગવાં પીતા;

ન બાપી કરી બાપુ, જાશો નહીં,

પીતા પાછળ નહીં જીવું હુંતો સહી;

રાગ ભેરવી.

શુભો મારા પ્યારા પિતા, હું છું દિન પુત્રી તમારી. ટેક.

પ્યાર તજીને ભગવાંરે કીધાં, કાણુ લાડે કાડે, હો;

વરાવશે, હુંહું કુંવારી, શુભો મારા પ્યારા પીતા.

માત્ર મરી ગઈ છે મૂળનેરે મુકી, હવે હું જીવુંહું,

પીતા તમારું હેત સંભારી—શુણો મારા પ્યારા પીતા.
 અરજ પુત્રીની ઉરમાં ધારો, શીરછત્ર શું જોઈ સંચરો,
 વનમાં વિસારી—શુણો મારા પ્યારા પીતા.

